

31.10.2016

Kreowanie postaci w polskim romansie barokowym

Autor: Joanna Trojanowska

Dziedzina: Historia i teoria sztuki, sztuki plastyczne, kultura wizualna

Instytucja: Wydział Filologiczny UŁ

Promotorzy: Krystyna Płachcińska

Recenzenci: Maria Barłowska, Iwona Maciejewska

Celem dysertacji była analiza polskich romansów barokowych pod kątem kreowania bohaterów literackich, z zamiarem wychwycenia elementów wspólnych oraz tych, które świadczą o indywidualnym traktowaniu zagadnienia. Badanie kreacji postaci stanowić miało kontynuację istniejącej analizy świata przedstawionego w polskim romansie barokowym.

Przedmiot badań stanowiło 16 utworów następujących poetów: Hieronima Morsztyna (zbiory Filomachija oraz przypisywane mu Antypasty małżeńskie), Samuela Twardowskiego (Nadobna Paskwalina), Wacława Potockiego (Judyta, Wirginia, Syloret, Tressa i Gazela, Lidia oraz Argenida), Hermana Drobiszewskiego (Opisanie Kalinowskich), Adama Korczyńskiego (Złocista przyjaźnią zdrada) oraz Elżbiety Drużbackiej (Fabuła o księżęciu Adolfie).

Najważniejsze wnioski brzmią następująco: wspólna wszystkim „historyjom” jest przede wszystkim ta cecha, która odróżnia romans od eposu, to znaczy kreacja postaci kobiecych jako pierwszoplanowych, aktywnych. W zakresie portretowania wewnętrznego bohaterów autorzy obficie czerpali z loci communes charakterystycznych dla „historyj”, ale w poszczególnych utworach bywa różnie. Samuel Twardowski i Adam Korczyński na przykład dbali o pogłębienie psychologiczne wizerunków, natomiast Herman Drobiszewski (który jako jedyny nie oparł się na pierwowzorze literackim, ale przedstawił postaci historyczne) stworzył bohaterów schematycznych. Charakterystyczną cechą ogólną romansów jest też oszczędność portretowania zewnętrznego postaci w zakresie piękna. Jedynie deskrypcje brzydoty bywają dokładne. Odstąpienie od deskrypcji wyglądu, zastąpienie jej schematem, zauważamy także wtedy, gdy bohater jest nośnikiem zalecanej postawy moralnej. Zdarzają się też sytuacje, gdy zmiana postawy życiowej protagonisty sygnalizowana jest właśnie zmianą wizerunku. Autorzy posługują się typami bohaterów pełniących określone funkcje, ale postaci z dalszych planów, mimo iż definiowane przynależnością do danego typu, są przeważnie dość wyraziste i barwne. Nie unikano „trudnych” tematów, rzadko

podejmowanych w dawnej literaturze, jak sadyzm, kalectwo czy przemoc psychiczna. Rezultaty tego zainteresowania wypadły całkiem niezłe, zarówno od strony obserwacji psychologicznej, jak i ujęcia literackiego.

Miłość w utworach, choć nietrudno wskazać stały zasób toposów, z którego chętnie czerpano, nie jest przedstawiana schematycznie. Autorzy nie tylko przedstawiali uczucie jako statyczne, ale bywa, że rodziło się ono dopiero w bohaterze pod wpływem czasu. W utworach rzadko zostaje dokładnie opisane spełnienie miłosne. Polskie romanse realizowały zalecane postulatory (na przykład schemat pięciu stopni miłości), a echem odbijały się w nich tendencje zachodnie.

Patrząc na analizowane utwory z perspektywy rozwojowej, widać pewną ewolucję w kierunku samodzielności w konstruowaniu bohatera literackiego, kosztem zmniejszenia udziału schematów i typów. Trudno tu jednak określić, jak duży wpływ na indywidualność kreacji miał bieg czasu, a ile zawdzięczamy talentowi pisarskiemu poety. Romanse Hieronima Morsztyna i Elżbiety Drużbackiej dzieli ponad sto lat. Tym, co można dostrzec u poetki, jest mniejszy stopień nasycenia konwencjonalnymi toposami, częściej występującymi we wcześniejszych tekstach. Także u Adama Korczyńskiego, którego utwór pochodzi z przełomu XVII i XVIII wieku, widzimy swego rodzaju grę z konwencją gatunkową.

Niewątpliwy był wkład romansopisarzy w rozwój powieści, romans bowiem wykreował załążkowo elementy, które później przejęła i rozwinęła powieść. Z pewnością najważniejsze z nich to pogłębiony rys psychologiczny, próby stworzenia nieschematycznego, wielowymiarowego bohatera, podjęcie się ukazania ewolucji poglądów postaci, a nawet zmiany obranej drogi życiowej. W romansach główni bohaterowie nie zawsze pochodzą z wysokiego stanu, co również jest istotne dla rozwoju powieści.

Data otwarcia przewodu: 27.06.2014

Termin zakończenia pracy: 21.11.2016

Słowa kluczowe: romans, XVIII wiek, literatura staropolska, XVII wiek, postać literacka